

รายการอ้างอิง

เอกสารต้นฉบับ

ก.จ.ช. ร.๗. ม ๑.๓./๒๔๒ An Outline of Challenges in The Form of The Government

ก.จ.ช. เอกสารร.๖ง รล.๒๑/๔ ข้าราชการผู้ใหญ่ข่มเหงราษฎร

กจช. ร. ๕ย.๑/๓๕ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม เรื่องเบ็ดเตล็ด
(๑๗ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑ - ๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๘)

กจช. ร.๕ ย. ๑๐/๑๔ พระราชหัตถเลขา ที่ ๑๘/๒๑๙ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑ ถึงพระ
เจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงมหิศราชฤทธิย์

กจช. ร.๕ ย. ๑๐/๒ พระราชหัตถเลขา ที่ ๗๑/๔๐๔ ลงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๗ ถึงพระ
เจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงมหิศราชฤทธิย์.

กจช. ร.๕ ย. ๑๐/๓ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม เรื่องราวพระ
ประมวลประมวลฎพล อิมภรรยาจมีนประธานมณเฑียรกับเรื่องราวพระอรรคราชนารถ
ภักดี เรื่องที่บางขุนพรหม (ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓ - ๒๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๙)

กจช. ร.๕ ย. ๑๑/๑๔ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม เรื่องคดีเจ้า
จอมปลิก โจทก์ นายเลื่อนจำเลย เรื่องที่บ้านเรือนตำบลบ้านพานแลขอเอาที่บ้านใช้
หนี้พระราชทรัพย์ที่ค้างพระราชนิพนธ์บิดา (๓ พฤษภาคม - ๑๓ มิถุนายน ร.ศ.
๑๑๙)

กจช. ร.๕ ย. ๑๑/๓๘ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม เรื่องอำแดง
ร้ายภรรยาหลวงนาเมืองภูเก็ตกล่าวโทษพระยาทิพโยชกากระทำการกดขี่ต่างๆ ซึ่ง
ต้องหาว่าสามีอำแดงร้ายฉ้อบังค่านา (๑๐ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๒ -๓๐ มิถุนายน
ร.ศ. ๑๑๖)

กจช. ร.๕ ย. ๑๑/๕๓ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม เรื่องรายนาย
น้อย นายพริ้ง กล่าวโทษศาลอุทธรณ์ (๑๕ ตุลาคม - ๑๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๕)

กจช. ร.๕ ย. ๑๑/๖๐ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม

กจช. ร.๕ย. ๒ /๑๓ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงยุติธรรม เรื่องประกาศตัด
ความฎีกา (๒๘ เมษายน ร.ศ. ๑๑๗)

กจช. ร.๕ว.๔.๑/๑๓ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กระทรวงวัง เรื่องรายงานมหาดเล็ก
ตรวจกรรมการรองคมนตรีตัดสินความฎีกา (๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖-๒๔ ตุลาคม
ร.ศ. ๑๑๖)

กจช. ร๕ ย. ๑๐ / ๒ พระราชหัตถเลขาที่ ๒/๓๐๗๒ ลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๓.

กจช. รล.-ฎีกา.เล่ม ๑-๓๔.เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๒ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๓ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๔ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๗ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๓ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๔ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๕ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๖ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๗ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๘ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๑๙ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๒๐.เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๒๑ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๒๕ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๒๙ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๓๐ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๓๑ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๓๒ .เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. รล./ฎีกา เล่ม ๓๓.เอกสารเย็บเล่มชุดฎีกา.กรมราชเลขาธิการ.

กจช. สบ. ๒.๒๒/๑ เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องตั้งขุนนางในกรุง ปีกุนตรีศก ๑๒๑๓ ตำแหน่งขุนนางกรมต่างๆ เสด็จตีเมตปีชวด สัมฤทธิศก ๑๒๕๐ ถึงรัตนโกสินทร์ ๑๐๙ (ร.ศ. ๗๐-๑๐๙)

กจช.ร.๕๐.๒/๑๐ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กรมอาลักษณ์ (กระทรวงมรุธาธร และ รัฐมนตรีสภา) เรื่องพระราชกฤษฎีกาเรื่ององคมนตรีสภาที่ปรึกษาราชการในพระองค์ (ม.ท.)

กจช.ร.๕๐.๒/๑๐ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กรมอาลักษณ์ (กระทรวงมรุธาธร และ
รัฐมนตรีสภา) เรื่องพระราชกฤษฎีกาเรื่ององคมนตรีสภาที่ปรึกษาราชการในพระ
องค์ (ม.ท.)

กจช.ร.๕๐.๔/๑เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕ กรมอาลักษณ์ (กระทรวงมรุธาธร และรัฐ
มนตรีสภา) เรื่องพระนามและนามองคมนตรีสภา (๑๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑-๑๔
มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕)

แจ้งความเรื่องปลูกษาเคาน์ซิลที่แล้วกันไปบ้าง

ประกาศข่าวตั้งกรรมการศาลรับสั่งกรมพระนครบาล,ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑ , วันอาทิตย์
เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ปีจอฉศก ๑๒๓๖,

ประกาศข่าวปรีวีเคาน์ซิลประชุมเดือนนี้. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ . วันอาทิตย์ เดือน ๙ ขึ้น ๑๑ ปี
จอ ฉศก ๑๒๓๖ .

ประกาศตั้งกรรมการตัดสินความฎีกา, ลงวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๗ , ราชกิจจานุเบกษา,
แผ่นที่ ๑๐ , วันที่ ๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๗ .

ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม. ราชกิจจานุเบกษา . เล่ม ๙.

ประกาศที่ ๓ ว่าด้วยตั้งเคาน์ซิลแลพระราชบัญญัติ.

ประกาศเรื่องทูลเกล้าฯถวายฎีกา รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ .ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๕ . แผ่น
ที่ ๗ , วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๗.

ประกาศเรื่องพินัยความ. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๗ . แผ่นที่ ๓๖ . วันที่ ๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๙ .
ประกาศเรื่องพินัยความ . ราชกิจจานุเบกษา . เล่ม ๗ . วันที่ ๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๙ .

ประกาศเลิกอภิรัฐมนตรีสภา พ.ศ. ๒๔๗๕ . ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม ๔๙ . วันที่ ๑๗ กรกฎาคม
๒๔๗๕.

ประกาศว่าด้วยค่าธรรมเนียมความฎีกา รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ . ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๔ .
แผ่นที่ ๑๐ วันที่ ๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ .

ประกาศว่าด้วยผู้ซึ่งจะทูลเกล้าฯถวายฎีกา รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ . ราชกิจจานุเบกษา . เล่มที่
๑๔ . แผ่นที่ ๒๔ . วันที่ ๑๒ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖.

ประกาศให้ทำบัญชีผู้ร้ายมาขึ้น. ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม ๔ . วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ ปี
ฉลูนพศก ๑๒๓๙ .

พระธรรมสาตร.กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ . กรุงเทพฯ: คุรุสภา, ๒๕๐๕.

พระราชกฤษฎีกา วางระเบียบการทูลเกล้าฯถวายฎีกา , ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๓๑

พระราชกฤษฎีกา วางระเบียบการทูลเกล้าฯถวายฎีกา . ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๓๑ .วันที่ ๑๐
มกราคม ๒๔๕๗ .

พระราชกำหนดผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ . ราชกิจจานุเบกษา . เล่ม ๑๓ .
แผ่นที่ ๕๗ . วันที่ ๒๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ .

พระราชบัญญัติเคาน์ซิลออฟเสดตคือที่ปลุการาชการแผ่นดิน

พระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๔๗๕. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๔๙ .วันที่
๗ ธันวาคม ๒๔๗๕.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ .ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๓๓. แผ่น
ที่ ๓๓ .วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๕ .

พระราชบัญญัติสำหรับพระคลังมหาสมบัติ หมวดมาตราที่ ๘ ว่า ด้วยออฟฟิศหลวง ในพระบรม
มหาราชวังที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า ออดิตออฟฟิศ, ราชกิจจานุเบกษา , วันอาทิตย์
เดือน ๗ แรม ๒ ค่ำ ปีกุณสัปตศก ๑๒๓๗

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ ๑ / ๑๐๕๔๕ ลงวันที่ ๓๐
มีนาคม ร.ศ. ๑๑๒, กจช. ร.๕ ย.๑๐/๒ เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕
กระทรวงยุติธรรม เรื่องกรรมการต่างๆกรรมการฎีกา เรื่องเงินเดือน . วันที่ ๓๐
มีนาคม ร.ศ.๑๑๒ - ๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๗ .

เอกสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติลำดับที่ ๗/๒๕๒๙ .จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔ อักษรขอม พุท
ศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ . กรมศิลปากร กรุงเทพฯ : ๒๕๒๙.

หนังสือ

๑๒๐ ปี เคา์นซิลออฟสเตรต จากสถาบันที่ปรึกษาราชการแผ่นดินมาเป็นคณะกรรมการกฤษฎีกา
พ.ศ. ๒๔๑๗-พ.ศ. ๒๕๓๗.สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา:๒๕๓๗.

กระทรวงยุติธรรม.วัฒนธรรมทางการศาล. พระนคร : โรงพิมพ์ดีรณสาร. ๒๔๙๗.

กองหอสมุดแห่งชาติ. ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง. กรมศิลปากร.

กองหอสมุดแห่งชาติ. จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓ . กรมศิลปากร .๒๕๒๙.

ขวัญชัย สันตสว่าง . กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ . คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๒๕๓๖.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี.ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม
๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ . กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร . ๒๕๒๕ .

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี.การทูลเกล้าถวายฎีกาพระมหา
กรุณาธิคุณในการพระราชทานความเป็นธรรมและการพระราชทานอภัยโทษ.พิมพ์เป็น
ที่ระลึกในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี:๒๕๓๙.

ควอริช เวลส์ .การปกครองและการบริหารของไทยในสมัยโบราณ .กาญจณี ละอองศรี, ยูพา
 ชุม จันท์ แปลจาก Ancient Siamese Government and Administration .ไทยวัฒนาพา
 นิช. กรุงเทพฯ : ๒๕๒๗.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ . พระนคร : คุรุสภา
 ๒๕๐๔ .

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ .พระนคร : คุรุสภา
 ๒๕๐๔ .

ชัย เรื่องศิลป์ . ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษที่ ๒๕ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 พิมพ์ . ๒๕๒๓.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช.ความคิดทางการเมืองเรื่องธรรมาชาและทศพิธราชธรรม.วารสารกฎหมาย
 . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ปีที่ ๑๑ . ฉบับที่ ๓ . ๒๕๓๐ .

ชัยอนันต์ สมุทวณิชและชัตติยา กรรณสูต (รวบรวม) . เอกสารการเมืองการปกครองไทย .
 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๘ .

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย .กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ
 กระทรวงศึกษาธิการ.๒๕๑๙.

นำชมกรุงรัตนโกสินทร์. คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี .พิมพ์เป็นที่ระลึก
 เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี . ๒๕๒๕ .

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม ๑:วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของ
 กฎหมายมหาชนในยุคต่างๆ. นิติธรรม .กรุงเทพฯ: ๒๕๓๖.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม ๒. นิติธรรม .กรุงเทพฯ: ๒๕๓๗.

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ . คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม ๓ ที่มาและนิติวิธี . นิติธรรม . กรุงเทพฯ :
๒๕๓๘ .

ประชุมกฎหมายประจำศก . เล่ม ๑๐ . ภาค ๘ . กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๔๗ .

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๕ . พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระมหา
โพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๑ .

ปิยนาด บุนนาค . บทบาททางการเมืองการปกครองของเสนาบดีตระกูลบุนนาค . กรุงเทพฯ : ดวง
กมล . ๒๕๒๐ .

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ . พระราชบัญญัติในปรัตยุบัน . กรุงเทพฯ : ลหุโทษ
ร.ศ. ๑๒๑ .

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ . ประวัติการทูตของไทย . พระนคร : โรงพิมพ์
ท่าพระจันทร์ . ๒๕๐๑ .

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว . พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน . พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร , ๒๔๗๐ .

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว . พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวและลายพระหัตถสมเด็จเจ้าพระปิตุฉาเจ้า สุขุมามารศรี พระอรรคราชเทวี . พระ
นคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม . ๒๔๙๓ .

พระยานิติศาสตร์ไพศาล . ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย . พิมพ์ครั้งที่ ๓ , พระนคร : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ , ๒๔๙๗ .

พระยาอนุমানราชธน . ศาสนาเปรียบเทียบ . พิมพ์ครั้งที่ ๒ . ราชบัณฑิตยสถาน : กรุงเทพฯ , ๒๕๓๑ .

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ . พิมพ์ครั้งที่เจ็ด . กรุงเทพมหานคร:สำนัก
พิมพ์คลังวิทยา . ๒๕๑๖ .

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.มหามงกุฎราชวิทยาลัย:๒๕๒๑.

ไพโรจน์ ชัยนาม . บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย.มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ : ๒๕๑๙.

รสลิน คัคณางค์ .ม.ร.ว.ผู้รวบรวม. ประชุมนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร.
กรุงเทพฯ : ตีรณสาร. ๒๔๙๓.

ร.แสงกาต์.ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม ๑ . มุลินีโอโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย
ศาสตร์: กรุงเทพฯ , ๒๕๒๖.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๓๑ .พ.ศ. ๒๔๕๗

ราชบัณฑิตยสถาน . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน . เล่ม ๑๑ เชียงรุ่ง – คีตชน
กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองธรรม ๒๕๒๕ -๒๕๒๖.

ราชบัณฑิตยสถาน . ราชনীติ-ธรรมনীติ.ราชบัณฑิตยสถาน:กรุงเทพฯ,๒๕๓๗.

วิทยา สุจริตธนาร์ักษ์ .เอกสารการสอนชุดวิชา วิวัฒนาการเมืองไทย หน่วยที่ ๑-๗ .
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.กรุงเทพฯ:๒๕๓๗.

วิชณู เครื่องงาม .กฎหมายรัฐธรรมนูญ.พิมพ์ครั้งที่ ๓ .นิติบรรณาการ: กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัช
กาลที่ ๕ . พระนคร: เกื้อกูลการพิมพ์ . ๒๕๐๒.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ .สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๑๒ . กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุ
สภา. ๒๕๐๕ .

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ . ตำนานกฎหมายไทยและประมวลคำ
บรรยายทางนิติศาสตร์ . พระนคร: ไทยเชชม . ๒๔๙๓ .

สำนักราชเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.ประชุมหมายรับสั่งภาค ๔ ตอนที่ ๒ สมัยรัตนโกสินทร์ รัช
กาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ.ศ. ๑๒๐๓ -๑๒๐๕ . คณะกรรมการ
ชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี: ๒๕๓๗ .

เสนีย์ ปราโมช , ม.ร.ว. ,The King of Siam Speaks .สยามสมาคม : กรุงเทพฯ . ๒๕๓๐.

อุทัย ลินธุสาร . สารานุกรมไทย เล่ม ๖ .กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ . ๒๕๑๘ .

แอ็บอด โสว์ มอฟเฟ้ ท แผ่นดินพระจอมเกล้า.สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย: ๒๕๒๐ .

ฮาร์วีย์. แจ็ค. การเมืองการปกครองของอังกฤษ .แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ.กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.๒๕๒๓.

บทความ

กมลชัย รัตนสกาวงศ์ . “กฎหมายลำดับรองในประเทศไทย”.วารสารกฎหมาย. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่
๑ ตุลาคม. ๒๕๓๘:.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “หนังสือประทับตรา” . ความยกย่องในอดีต : พิพิธนิพนธ์เชิดชู
เกียรติพลตรีหม่อมราชวงศ์ ศุภวัฒน์ เกษมศรี. ๒๕๓๗.

ขุนประเสริฐฐศุภมาตรา . คำบรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัยพ.ศ.๒๕๐๓. กรุงเทพฯ , กรม
ศิลปากร : ๒๕๐๗.

- คึกฤทธิ์ ปราโมช ,ม.ร.ว. . “สังคมไทย” . ลักษณะไทย เล่ม ๑ . กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช . ๒๕๒๕ .
- คึกฤทธิ์ ปราโมช , ม.ร.ว. . “การปกครองสมัยสุโขทัย” . คำบรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๐๓ . กรุงเทพฯ , กรมศิลปากร : ๒๕๐๗.
- ชลธิรา กลัดอยู่ . “ไตรภูมิพระร่วง รากฐานของอุดมการณ์การเมืองไทย” . วารสารธรรมศาสตร์ ๔ มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๗ .
- ธรรมเกียรติ กั่นอริ “ข้อสังเกตในการศึกษากฎหมายตราสามดวง และกรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายตราสามดวงและ กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายตราสามดวง” .กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ , ๒๕๓๖.
- ประเสริฐ ผนคร . “อำนาจตุลาการในสมัยสุโขทัย”.
- พรเพ็ญ อ้นตระกูล .“กฎหมายตราสามดวง: ข้อสังเกตเรื่องอักษรวิธึ”.กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ , ๒๕๓๖.
- พิธินัย ไชยแสงสุขกุล. “พระราชศาสตร์และพระธรรมศาสตร์แห่งราชอาณาจักรสยามและอาณาจักรล้านนา”.วารสารนิติศาสตร์ . ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ .
- โยเนโอะ อิชึอิ . “พระธรรมสาตราไทย” . กฎหมายตราสามดวงในสังคมไทย . กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ. ๒๕๓๖.
- วิษณุ เครืองาม . “รายงานการวิจัย เรื่อง แนวพระราชดำริทางกฎหมายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” . วารสารกฎหมาย . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๑๑ . ฉบับที่ ๓ . ๒๕๓๐ .

วิชณู เครื่องงาม. “บทวิเคราะห์กฎหมายรัฐธรรมนูญ เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกาที่ ๑ ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยาม”. วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์. กรุงเทพฯ:ศิริพรการพิมพ์. ๒๕๒๓.

ร.แลงกาด์ . “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยว่าด้วยศาลและวิธีพิจารณา”. วารสารอัยการ. ปีที่ ๙ . ฉบับที่ ๑๐๒ . มิถุนายน ๒๕๒๙ .

ศรีศักร วัลลิโภดม . “ กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย”. กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ. ๒๕๓๖.

ศรีศักร วัลลิโภดม . “ที่มาของการปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ” . ข้อฟ้า . ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๗-๑๘ พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๑๐ .

สมลักษณ์ โตสกุล เรียบเรียง . “พระมหากษัตริย์คุณต่อประชาชน”.พระมหากษัตริย์คุณและพระราชกรณียกิจใน ๒๕ ปี.สำนักนายกรัฐมนตรี: ๒๕๔๑.

เสนีย์ ปราโมช , ม.ร.ว. .เพชรน้ำหนึ่งของกฎหมายอยุธยา . สังคมศาสตร์ปริทัศน์ . ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ มีนาคม - พฤษภาคม ๒๕๑๐ .

เสนีย์ ปราโมช . “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง”.เสี้ยวศตวรรษแห่งงานประกาศพระเกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช . พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานสถาปนากิจศพ คุณแม่เป่า สันตภิรมย์ . ๒๕๓๐.

อดุล วิเชียรเจริญ.”รอยต่างในทฤษฎีรัฐชาติของไทย”. รัฐสภาสาร .ปีที่ ๓๙ .ฉบับที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๔.

วิทยานิพนธ์

ธงทอง จันทรางศุ . พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ . วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต . คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . ๒๕๒๙.

ธีรภัทร เสรีรังสรรค์ . แนวคิดผู้ตรวจการรัฐสภาเพื่อการพัฒนาทางการเมืองในระบอบรัฐสภา.
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พ.ศ. ๒๕๓๔ .

พัชรินทร์ เปี่ยมสมบุรณ์ . การปฏิรูปกฎหมายไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ จนถึง ๒๔๗๘ . วิทยา
นิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . ๒๕๑๗.

นันทกา พลชัย . การถวายฎีกาและจัดระเบียบการศาล. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๒.

อื่น ๆ

คำสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ และ ดร. วินิจ วินิจฉัยภาค , พระเจ้าอยู่หัวกับฎีกา
ประชาชน. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ . ฉบับพิเศษ. วันศุกร์ที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ .

พระราชกระแสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานสัมภาษณ์แก่กลุ่มนัก
ข่าวหญิง พิมพ์ในที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ นางจันทร์นวล อุชูโกมล . โดย
พระราชานุญาต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ. ๒๕๒๙.

มานิจ ชุมสาย ,ม.ล. . “สภาพการเมืองและสังคมในกลุ่มน้ำเจ้าพระยารวมทั้งแคว้นเขลียงสมัยก่อน
ตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี”. รายงานผลการสัมมนาการเมืองและสภาพสังคมสมัยสุ
โขทัย .มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ : วิทยาเขตพิษณุโลก . ๒๕๒๑ .

ร.ศ.สนธิ เดชานันท์, “พระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว”,
เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระราช
สมภพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง สังคมไทยในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว , สถาบันไทยศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย วันที่ ๗-๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗.

รายงานการดำเนินการของสำนักราชเลขาธิการ, ประจำปีพ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๔, หน้า ๒๙๐.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. , รายงานผลการสัมมนาการเมืองและสภาพสังคมสมัยสุโขทัย .
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ : วิทยาเขตพิษณุโลก . ๒๕๒๑ .

เอกสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติลำดับที่ ๗/๒๕๒๙ .จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔ อักษรขอม พุท
ศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ . กรมศิลปากร กรุงเทพฯ : ๒๕๒๙.

หนังสือต่างประเทศ

David K. Wyatt.The Politic of Reform in Thailand ; Education in the Reign of King
Chulalongkorn .. Bangkok: Thai WattanaPanice.2512 .

Hailsham of St. Maryclond , Lord . Halsbury’s Law of England. Vol 8 . 4th ed.
London,1974.

John Bowring.The Kingdom and People of Siam .Vol. I London: Oxford University
Press,1969 .

Lingat. “Evolution of the Conception of Law in Burma and Siam ”. Journal of Siam
Society . XXXVIII pt. I .

Lipmann,Walter.The Public Philosophy. London: The New English Library
Limited,1955.

R.R. maurya . Hindu Law. Central Law Agency : Allahabad -2 1978.

Sir Monier Monier – William. A Sanskrit – English Dictionary. Delhi : Montelal
Banarsidari , 1970

ภาคผนวก

กฎหมายตราสามดวง : พระราชกำหนดเก่า มาตรา ๑๕

“๑๕ จุลศักราช ๙๖๑ ปีกุญแจศก เชษฐมาศนักสัตรทศวาระอาทิตวาระ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศธรฐิครบรมนาถพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว เสด็จเหนือพระที่นั่งมงกุฎพิมานสมภารพิมวงคลไชยปราสาท จึงมีพระราชโองการมาณพระบัณทูลตรัสเหนือเกล้าฯสั่งว่า ให้แต่งพระทำนูนไว้สืบไปเมื่อหน้า

ถ้าแลพระหลวงหัวเมือง แลเจ้าราชนิกุล ขุนหมื่นพันทนายฝ่ายทหารพลเรือน ช้ายขวา แลสมสังกัตพันแลราษฎรทั้งปวงมีความแค้นเคืองเดือดร้อนด้วยประการใด ๆ แลจะทำฎีกาให้มุนนายอนาประชานาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย แลให้นายนำเอาใบฎีกาซึ่งจูลเกล้าฯ ถวายนั้น ผู้คิดมิชอบแลจกระทำร้ายแก่แผ่นดินให้จุลาจลก็ตี แลลักเอาพระราชทรัพย์ของหลวงก็ตี แลบังช้างม้าผู้คนไร่นาอากรซึ่งเปนหลวงนั้นไว้เปนอนาประโยชน์อาตมาก็ตี เบียดบังสารบาณชียไพร่หลวงแลสังกัตพันไว้ก็ตี แลเนื่องไปครองเมืองแลรั้งเมืองแลทำข่มเหงกันโซกราษฎรไพร่เมือง ให้แตกชานเซนหนีไปก็ตี อนึ่งลูกขุนพิภกษาอรธคดี แลมิเต็มใจในความพิภกษาก็ตี อนึ่งไปราชการก็ตีไปด้วยกิจตนเองก็ตีไปด้วยด้วยกิจตนเองก็ตีแลทำรุกราชบาทแลทำกันโซกราษฎรทั้งปวงก็ตี แลมีเนื้อความซึ่งกล่าวมานี้มีในใบฎีกานั้น จึงเอาใบฎีกานั้นทูลเกล้าฯถวายให้ทราบลองทูลีพระบาท ถ้าในใบฎีกานั้นมีเนื้อความแต่เปนกระทรวงพระสุริยวงดี แลเนื้อความอุธรกระลาการก็ตี แลความนครบาลก็ตี แลความอาชญาภิก็ตี แลความแพ่งก็ตี ความมรดกก็ตี แลความธรรมการก็ตี แลความสละพิบุรก็ตี แลความกรมพระคลังก็ตี แลความแพทยาก็ตี ถ้าเนื้อความทั้งนี้มิมีในใบฎีกานั้นทูลเกล้าฯถวาย แลให้ส่งไปตามกระทรวง

อนึ่งถ้าแลบ่าวไพร่สมักสมานอาไศรยผู้ใดทำฎีกากล่าวโทษแก่มุลนายอนาประชานาว่ามิชอบในราชการประการใด ๆ แลจะให้ผู้ใดเอาใบฎีกาทูลเกล้าฯถวายใช้ ให้ผู้รับใบฎีกานั้นเอาไปเจรจาด้วยสมุหนายกสมุหกระลาโหมว่าชอบให้ทราบทูลถวายใช้ จึงให้รับฎีกานั้นเอาทราบทูลเกล้าฯถวาย

แลอนึ่งถ้าผู้ใดมีศุกขทุกขประการใด ๆ แลมีในใบฎีกาทูลเกล้าฯถวาย แลมาฟ้องแก่มุลนายจะให้ทราบทูลฯ ถ้าแลเนื้อความในฟ้องนั้นว่า มีผู้บังอาจเอาเครื่องศาสตราวุธไปฟันแทงกันก็ตี แลข่มเหงมัดผูกแลทุบถองจงจำตีดำรับถ้าเอาทรัพย์ แลยื้อชักเอาลูกเมียพี่น้องญาติไป ให้เอาเจรจาด้วยสมุหนายกค่างฝ่ายพลเรือน ถ้าฝ่ายทหารใช้ให้เจรจาด้วยสมุหพระกระ

ลาโหมว่า ชอบให้อากราบทูลพระกรรณาฯถ้าฝ่ายทหารทั้งปวงใช้ จึงให้อาเนื่อความนั้นกราบ
ทูลพระกรรณา ถ้าแลมิทำตามพระราชทำนุท่านใช้จะให้ปรับโดยพระราชกฤษฎีกา

แลให้พระสุริศวะดีบอกแก่เจ้าพญาแลพญาหลวงเจ้าราชินิกุลขุนหมื่นนอกกรุง
ในกรุงเมืองเอกโตตรีจัตวาฝ่ายทหารพลเรือน พม่าลาวมอญขอมไทใหญ่ของจีนจามคูลาอะลา
คีแซกพราหมณและตะนาวญีปุ่นฝรัง อังกฤษ วิลันดา ต่างประเทศทั้งปวงอย่าให้หลงล่อให้ทำ
ตามพระราชบัญญัตินี้จึงทุกประการ ถ้าผู้ใดมิทำตามพระราชบัญญัตินี้ใช้ ท่านให้ลงโทษผู้นั้นจ
หนักโดยโทษานุโทษ กุญเอกศก”

หมายเหตุ : จากเรื่องกฎหมายตราสามดวง หน้า ๖๒๔-๖๒๕.

กฎหมายตราสามดวง : พระราชกำหนดเก่า มาตรา ๑๗

“๑๗ กฎให้แก่เจ้าพญาแลพญาหลวงแลเจ้าราชินิกุลขุนหมื่นโรงสารแลหัวหมื่นพันทนายแลราษฎรทั้งปวง

ด้วยทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าฯสั่งว่า แต่นี้สืบไปเมื่อหน้าถ้ามีผู้ใดมีสุขทุกข์ด้วยเนื้อความซึ่งหมีจะทูลเกล้าฯถวายถ้าเป็นทหารให้เอาไปเจรจาด้วยสมุหกลาโหมถ้าแลฝ่ายพลเรือนใช้ให้เอาไปเจรจาด้วยสมุหนายก ถ้าเนื้อความนั้นเป็นกระทรวงใด ให้ส่งให้ว่าความตามกระทรวงนั้น

อนึ่งถ้าผู้ใดทำหนังสือมาฟ้องแก่ขุนนายอนาพญาบาลกิติ และจะฟ้องสารหลวงกิติ จะฟ้องศาลาลูกขุนกิติ เป็นเนื้อความอุธรณ์แลอาชญาแลความแพ่งแลความนครบาลใช้ ในหนังสือฟ้องนั้นอย่าอ้างว่าให้กราบทูลพระกรุณา แลสุขทุกข์นั้นในหนังสือฟ้องเป็นกระทรวงใด ให้ส่งให้ว่าตามกระทรวง

แลให้เจ้าพญาแลพญาพระหลวงเจ้าราชินิกุลขุนโรงขุนสารฝ่ายทหารพลเรือนทั้งปวงทำตามกฎนี้ใช้ จะให้มีโทษจงหนักตามพระราชกำหนดกฎหมาย

๑๓

กฎให้ไว้ณวัน ๔ + ๕ ค่ำปีจอโทศกศักราช ๑๐๓๒ ปี เวนนายรัต”

หมายเหตุ : จากเรื่องกฎหมายตราสามดวง หน้า ๖๒๗-๖๒๘.

กฎหมายตราสามดวง : พระราชกำหนดเก่า มาตรา ๑๘

“๑๘ กฎให้แก่พระสุริยวงศ์ชายชวาในนอกให้กฎหมายบอกแก่เจ้าพญาแลพญา
พระเจ้าหลวงเจ้าราชินิกุลขุนหมื่นฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือน แลอนาประชาราษฎร์ทั้งหลาย

ด้วยทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าฯสั่งว่าถ้าอนาประชาราษฎร์มีคดีสิ่งใดให้
ร้องฟ้องแก่มูลนายประชาบาน ๆมิเอาธุระจึงให้ฟ้องแก่ลูกขุนณศาลา ๆมิเอาธุระจึงให้ฟ้องแก่หัว
หมื่นมหาดเล็ก ๆมิเอาธุระจึงให้ทำฎีกาทูลเกล้าฯถวาย

ถ้าผู้ใดมิได้กระทำตามพระราชกำหนด ให้เอาตัวลงพระราชอาญาเขียนสามยก
แล้วให้คืนใบฎีกา แลส่งตัวให้แก่ขุนนายมัน

๖
กฎให้ไว้ ณ วัน ๒ + ๘ จุลศักราช ๑๐๓๕ ปีฉลูเบญจศก”

หมายเหตุ : จากเรื่องกฎหมายตราสามดวง หน้า ๖๒๙-๖๓๐.

กฎหมายตราสามดวง พระราชกำหนดเก่า มาตรา ๒๕

“๒๕ กฎให้ลูกขุน ณ สาระหลวงแลลูกขุนณศาลาผู้พิจารณาทุกหมู่ทุกกรม

ด้วยทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าฯสั่งว่าราชฎร้องฟ้องให้กราบทูลพระ
 กรุณาทำฎีกาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ให้กฎหมายแลทำหนังสือขึ้นกล่าวโทษแก่กันด้วยเนื้อ
 ความประการใด ๆ กระลาการตามโจทก์จำเลยเปนสำนวนต่อกัน และกระลาการเอาสำนวนชี้แลโจท
 จำเลยย่อมมีถ้อยคำท้วงติงเปนกระเบื้องกระเสียนออกไปในสำนวน ครั้นว่าแก่ผู้พิพากษาฯเอาคำ
 ท้วงติงนี้ไปปรับ ๆ มาเปนสินไหมพิไ แลราชฎรได้ความยากแค้นเสียแล้ว แลเนื้อความมีใน
 สำรวจจริงอยู่ก็ตีจะว่าสืบไปหมิได้ ถ้าแลลูกความนั้นมีมั่งคั่งอยู่จริงจะว่าเนื้อความสืบไปได้

แต่นี้ไปเมื่อหน้า ถ้าแลโจทจำเลยจะท้วงติงกันด้วยบทพระอายุการ แลเปน
 กระเบื้องกระเสียนกันนอกสำนวนมิต้องบทพระอายุการห้ามนั้น อย่าให้ลูกขุนพิพากษาเคียง
 เสียงไว้ให้ปรับด้วยพระอายุการ ผู้ปรับนั้นแต่ปรับเคียงเสียงไว้บ้าง ตักหลังไปสัจยอมว่ามีแจ้ง
 บ้างแต่ย้อนไปมาหลายครั้งหลายครา ราชฎรผู้เปนความป่วยการทำมาหากิน ถึงเนื้อความจริงอยู่
 แต่เที่ยวไปมาอยู่ช้านานแล้ว เนื้อความก็เร็ดร้างค้างสูญไป แลราชฎรผู้มิดตีนนั้นได้ความยากแค้น
 แลพิไหลงนั้นก็พลอยสูญเสียด้วย ถ้ามีถ้อยคำดิงทุเลานอกสำนวนไม่ต้องพระราชกำหนดพระ
 อายุการอย่าให้รับ แลให้ลูกขุนพิพากษาดัดบทยอกให้เห็นความผิดแลชอบเท็จจริงเอาเปนแพ
 เปนชนะกันได้ จึงให้ปรับด้วยพระราชกำหนดบทพระอายุการ

แลให้ลูกขุนทำตามพระราชกำหนดกฎหมายนี้ ทุกประการ

๖

กฎให้ไว้ ณ วัน ๒ + ๑๑ คำจุลศักราช ๑๐๙๒ ปีจอหนักสัตโทศก”

หมายเหตุ : จากเรื่องกฎหมายตราสามดวง หน้า ๖๔๐.

กฎหมายตราสามดวง : พระราชกำหนดเกล้า มาตรา ๒๗

“๒๗ กฎให้ผู้รักษาเมืองผู้รั้งกรมการเมือง ^๑ ^๒ ^๓ ^๔ แลกรมการทั้งหลาย

ด้วยทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าว่า ด้วยมีพระราชกำหนดกฎหมายไว้แก่ผู้พิจารณาทั้งปวงครั้งนี้ให้พิจารณาแต่โดยสัจโดยจริง ให้เป็นยุติเป็นธรรมอย่าให้กลับเป็นแพเป็นชนะกลับชนะเป็นแพ อนึ่งมีรับสั่งโปรดเกล้าไว้ว่า ถ้ามีผู้เอาเนื้อความกราบทูลพระกรุณาว่ามีผู้ทำผิด ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสั่งว่าให้ลงพระราชอาญา ถ้าแลผู้นั้นมีความผิดจริงจึงให้ลงพระราชอาญา แลให้ผู้รับสั่งผู้เป็นกระลาการเอาเนื้อความกราบทูลพระกรุณาให้ทราบลองๆก่อน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสั่งเป็นประการใดจึงให้ทำตาม

แลหลวงไชยมนตรีผู้ว่าราชการที่มหามนตรีขุนตำรวจในขวา เป็นที่พิจารณาเนื้อความให้ชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมายรับสั่งอีก และพระราชกำหนดกฎหมายรับสั่งเสีย

ครั้งขุนราชเสนาเป็นโจทฟ้องให้กราบทูลพระกรุณากล่าวโทษ ^{หมื่นศรีจัด} ^{หมื่นเทพ}] แขวางว่า ทำข่มเหงจ้อราษฎรแขวงเมืองราชบุรีหลายแห่งหลายตำบล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้แต่งตั้งขุนหมื่นมหาดไท ขุนหมื่นตำรวจในกำกับไปถามปากราษฎรแลผู้รู้เห็นณะแขวงเมืองราชบุรีเข้ามาแจ้งจงทุกข้อ แลขุนราชเสนานำข้าหลวงออกไปถามปากราษฎรนั้น ขุนราชเสนานำให้ถามญาติพี่น้อง

ทาสขุนราชเสนานำว่าเปนราษฎรชาวบ้านแลผู้มีชื่อนอกกว่าญาติพี่น้องบ้าง ผู้มีชื่อให้การมาแก้ ^{หมื่นศรีจัด}]

ข้าหลวงว่า ^{หมื่นศรีจัด} ^{หมื่นเทพ}] เกาะลงเอาเงินแก้ผู้มีชื่อได้ความยากแค้น ครั้นได้คำราษฎรผู้มีชื่อเข้ามาแล้ว ^{หมื่นศรีจัด}] แลหลวงไชยมนตรีเป็น ^{หมื่นเทพ}] ให้การว่าผู้มีชื่อร้องฟ้องแก่ผู้รักษาเมืองผู้รั้งกรมการเมือง กล่าวโทษผู้จำเลย ผู้รักษาเมืองปิดตราประทับหลังส่งฟ้องพิจารณา ครั้นได้ผู้มีชื่อฝ่ายจำเลยมา จำเลยยอมลงเอาเงินแก้ผู้มีชื่อตามรับ แลหลวงไชยมนตรีผู้เป็นกระลาการเอาเนื้อความกราบทูลพระกรุณาไม่ให้สิ้นข้อเนื้อความ ตามคำให้การมิได้แจ้งลองงูสีพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสั่งให้เขียน แลหลวงไชยมนตรีมิได้เอาเนื้อความกราบทูลพระกรุณาฉลองสืบเนื้อความให้แจ้งได้ลองๆตามคำให้การตามพระราชกำหนดกฎหมายรับสั่งหามิได้แลเอาหมื่นศรีจัดหมื่นเทพเขียนคล ๗ ครั้งแล้วให้เรียกเงินส่งคืนแก่ราษฎร แล้วหมื่นศรีจัดหมื่นเทพทำฎีกาทูลลองๆถวายกล่าวโทษหลวงไชยมนตรีขุนราชเสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสั่งให้ลูกขุน ณ ศาลากำกับพิจารณาๆดูในสำนวนนั้นหมื่นศรีจัดหมื่นเทพ ให้การว่าผู้มีชื่อฟ้องกล่าวโทษแก่กัน ผู้รักษาเมืองปิดตราประทับหลังส่งฟ้องให้หมื่น ศรีจัดหมื่นเทพพิจารณา ผู้มีชื่อยอมลงเอาเงินแก้ผู้มีชื่อตามรูป

ความนั้น สมโบฎีกา ครั้นเอาเนื้อความกราบทูลพระกรุณาจึงแจ้งได้ฝ่าลองฯแลซึ่งขุนราชเสนา
 หามีจริงไม่ แลหลวงไชยมลตรีเป็นกระลาการพิจารณาได้เอากราบทูลพระกรุณาหลงให้สั้น อ
 เนื้อความ ๆ ะนะกลับเปนแพให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายรับสั่งให้พระราชอาชญา ฝึ ๓
 หลวงไชยมลตรี ขุนราชเสนาแล้วให้

พิพากษาปรับไหมเอาโทษหลวงไชยมลตรีเปนเงินตรา $\frac{๗}{๒}$ ขุนราชเสนาเปนเงินตรา $\frac{๑๘}{๒}$

แลทำวันหมื่นศรีจัดหมื่นเทพ ตามพระอายุการแล้วให้ถอดหลวงไชยมลตรีออกจากที่ขุนตำรวจใน
 ขวา”

หมายเหตุ : จากเรื่องกฎหมายตราสามดวง หน้า ๖๔๘-๖๔๙.

ประวัติผู้เขียน

นางสาว วรธนวรรณ ประพัฒน์ทอง เกิดวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิตจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๕ และได้เข้าฝึกทนายความในบริษัท สำนักกฎหมายธรรมนิติจำกัด จนกระทั่งปีพ.ศ. ๒๕๓๗ จึงได้ศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งนิติกร ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

